

Лідія ПОПЕРЕЧНА,
головний редактор журналу
«Шкільний бібліотечно-інформаційний центр»,
голова Славутицької асоціації шкільних бібліотекарів,
відмінник освіти України

Професійні об'єднання бібліотекарів функціонують у різних країнах світу більше ніж сто років. В Україні роль громадської організації, котра опікується проблемами працівників бібліотечної сфери, виконує Українська бібліотечна асоціація (УБА). Однак нагальні проблеми реформування шкільних бібліотек в умовах оновлення загальної середньої освіти, підвищення статусу та престижу шкільного бібліотекаря залишаються поза увагою як галузевого відомства, так і УБА.

Троянда з колючками, або Для чого шкільним бібліотекарям громадська організація

Форми реалізації громадських ініціатив

Позитивним трендом, який вселяє надію на перспективи розбудови громадянського суспільства в Україні, стали процеси самоорганізації її громадян. Вони здійснюють соціально-корисні дії у складі зареєстрованих та неформальних об'єднань, трудових і навчальних колективів спільно з друзями, колегами або, навіть, індивідуально. Громадські об'єднання, благодійні організації, творчі спілки, інші установи та підприємницькі товариства, що представляють інтереси різних корпоративних груп, покликані забезпечувати взаємозв'язок органів влади та суспільства, організовувати публічний діалог із приводу ключових питань розвитку держави та суспільства, розв'язувати завдання самоорганізації різних сегментів громадського життя та самостійно вирішувати значне коло соціально важливих для суспільства проблем. Цінність і значимість громадських об'єднань для сучасного українського суспільства полягає, зокрема, у тому, що вони відіграють роль своєрідного «буфера» між населенням і владою, виразника різноманітних думок і прагнень громадян. До того ж співробітники організацій, працюючи безпосередньо з представниками різних груп громадськості, впливають на формування громадської думки стосовно конкретної проблеми. Серед форм реалізації громадських ініціатив: соціальні та освітні проекти, тренінги й дебати, взаємодія з органами публічної влади, сприяння самоорганізації населення, розширення доступу до інформації.

Професійні об'єднання бібліотекарів

Професійні об'єднання бібліотекарів функціонують у різних країнах світу більше ніж сто років. В Україні роль громадської організації, котра опікується проблемами працівників бібліотечної сфери, виконує Українська бібліотечна асоціація. Створюються асоціації, котрі представляють інтереси бібліотек окремих систем і відомств, як, наприклад, Українська асоціація працівників бібліотек для дітей або ж регіональні бібліотечні асоціації: Асоціація бібліотек Вінниччини, Миколаївська, Запорізька, Донецька обласні асоціації та ін. Ці організації сильні своєю незалежністю, незаангажованістю, вони спроможні порушувати питання, які, можливо, не наслідуються зачіпати самі бібліотекарі, залежні від своїх керівників.

Окремі представники бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів входять до складу секції спеціальних бібліотек УБА, а також до регіональних бібліотечних асоціацій. Проте їх інтереси та специфічні проблеми не отримують належної уваги, «губляться» у колі загальних питань. Тож ідея створення автономного професійного об'єднання — асоціації шкільних бібліотек України — обговорюється в колах провідних фахівців галузі досить давно. Однак до сьогодні такої громадської організації немає.

Світові асоціації шкільних бібліотек

Нині у світі існують Міжнародна асоціація шкільних бібліотек (IASL), Європейська мережа шкільних бібліотек та інформаційної грамотності (ENSIL), асоціації, що об'єднують шкільні бібліотеки окремих країн. Місія цих організацій полягає в тому, щоб співпрацювати з владою та керівниками шкіл для вивіщення престижу шкільних бібліотек.

В усьому світі професійні об'єднання стають головними розробниками стратегії й тактики розвитку бібліотек, ініціаторами змін у законодавстві, основними центрами підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Співпрацюйте для виживання, розвитку, процвітання!!!
Співпрацюйте з асоціаціями та зацікавленими групами.
Співпрацюйте з різними типами та видами бібліотек.
Співпрацюйте з різними країнами/регіонами.
Зміцнюйте людську мережу.
Доводьте та розповсюджуйте нову інформацію серед бібліотекарів країни.
Кооперація — це троянда з колючками! Вона вимагає хоробрості, оптимізму, моральної зрілості та готовності до компромісу.
Єдність — це сила!

*(Із рекомендацій Міжнародної конференції «Інформаційне суспільство XXI століття: роль бібліотечних асоціацій»
(Будапешт, травень 1998 року))*

Міжнародна та національні асоціації шкільних бібліотекарів взаємодіють між собою, збагачуючи й оновлюючи бібліотечні технології та освітній процес, вони входять до Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (ІФЛА).

Міжнародна асоціація шкільних бібліотек — унікальна автономна організація, члени якої представляють понад 80 країн світу. Асоціація діє уже більше 30-ти років і успішно допомагає становленню

ню та розвитку системи шкільних бібліотек і науковому узагальненню їх діяльності — шкільному бібліотекознавству.

Місія Міжнародної асоціації шкільних бібліотек, як записано в її установчих документах, полягає у створенні міжнародної трибуни для всіх зацікавлених у сприянні успішній діяльності шкільних бібліотек як важливого елемента навчального процесу.

Досвід таких потужних асоціацій, як Міжнародна асоціація шкільних бібліотек, Американська асоціація шкільних бібліотек, Асоціація шкільних бібліотек Великої Британії, засвідчує їхній серйозний вплив на національні пріоритети в освіті через зміцнення шкільних бібліотек і соціальний захист їх працівників.

У зарубіжних країнах шкільні бібліотеки — центри інформації та документного забезпечення навчального процесу. Саме вони відіграють ключову роль у створенні інформаційного й культурного середовища школи.

Російська шкільна бібліотечна асоціація

Важливим аргументом на користь необхідності професійного об'єднання шкільних бібліотек є успішний досвід наших російських колег. З 2000 року в Російській бібліотечній асоціації досить успішно діяла секція шкільних бібліотек, а вже у 2004 році російські шкільні бібліотекарі створили самостійне професійне об'єднання — Російську шкільну бібліотечну асоціацію (РШБА, <http://rusla.ru/rsba/>).

За неповних десять років РШБА розв'язала вузол проблем, що не вирішувалися десятиліттями, здійснивши справжній прорив у напрямі підвищення статусу шкільних бібліотек, їх модернізації. Сьогодні провідна роль шкільної бібліотеки офіційно закріплена в новому поколінні федеральних державних освітніх стандартів Російської Федерації. Знаковою подією 2011 року для російських шкільних бібліотекарів стало введення нової посади — «педагог-бібліотекар».

Важливим досягненням РШБА стало включення до Федеральної цільової програми розвитку освіти на 2011–2015 роки проекту асоціації «Розроблення та впровадження комплексної системи заходів із розвитку шкільних бібліотек, що засновані на використанні інформаційно-комунікаційних технологій та відповідають завданням успішної соціалізації дітей».

Саме асоціації належить ініціатива проведення Першого з'їзду шкільних бібліотекарів Російської Федерації на базі Державного музею-заповідника «Михайлівське» (Пушкінські гори, Псковська область, 1–4 липня 2007 року). Відтоді Михайлівське стало місцем постійної прописки щорічного Форуму шкільних бібліотекарів Росії, уперше проведеного асоціацією 23–28 червня 2008 року. Завдяки підтримці різних органів державної влади та громадських організацій країни в заході взяли участь більше двохсот бібліотекарів освітніх установ та фахівців з бібліотечних фондів регіональних управлінь освіти. Форум, продовживши традиції, закладені Першим з'їздом шкільних бібліотекарів Російської Федерації, став справжньою PR-акцією шкільного бібліотечного співтовариства та справжнім інноваційним майданчиком, що живить істинний ентузіазм і натхнення. За кілька років Форум перетворився

на інструмент, який дозволяє об'єднати науковий і методичний потенціал учених, фахівців із читання та практиків для реалізації системного підходу до навчання, підготовки та перепідготовки кадрів.

Приверненню уваги до проблеми розвитку бібліотечної справи в загальноосвітніх навчальних закладах значною мірою сприяли самоорганізація професійної спільноти та організовані Російською шкільною бібліотечною асоціацією Всеросійські форуми шкільних бібліотекарів у Михайлівському (2007–2009 рр.) та з'їзди шкільних бібліотекарів у Центральному, Приволзькому, Південному, Уральському федеральних округах Російської Федерації

(Рекомендації парламентських слухань «Законодавче забезпечення діяльності бібліотек загальноосвітніх закладів у сфері духовно-морального виховання дітей» (2009 р.)

У 2012 році РШБА за підтримки Міністерства освіти та науки Росії здійснила електронний моніторинг бібліотек загальноосвітніх закладів, що дозволило зробити висновки про стан системи бібліотек загальноосвітніх установ. У ході моніторингу проведено аналіз більше 10-ти тисяч бібліотек ЗНЗ із 83-х регіонів Російської Федерації, зібрано відомості про діяльність бібліотек із урахуванням кількості читачів

і соціально-економічних умов регіонів, в яких перебувають школи. Слід вказати, що електронний моніторинг бібліотек загальноосвітніх установ, що відображає дані про всі аспекти діяльності бібліотек, кількісні та якісні показники роботи, розвиток рівня ІКТ та використання АІБС, проводився на всеросійському рівні вперше.

У рамках суспільно-державного проекту РШБА «Концепція розвитку бібліотек загальноосвітніх закладів Російської Федерації до 2015 року» нині розроблено інноваційний проект «Шкільна бібліотека як когнітивний ресурс розвитку освіти», спрямований на створення нової моделі російської шкільної бібліотеки, яка може стати важливим системоутворюючим елементом багатофункціональної інноваційної освітньої системи російських шкіл. Проект допоможе учням школи, а головне — педагогам, радикально змінити погляд на навчання.

Наші російські колеги, активно вивчаючи зарубіжний досвід, знаходять багато інноваційного та зміцнюють вітчизняні традиції у сфері бібліотечної педагогіки, психології читання, інформаційно-бібліотечної освіти.

Мережа найчисельніша — проблеми невирішені

А що ж у нас? Шкільні бібліотеки — найчисельніша мережа бібліотек України — понад 17 тисяч¹. Упродовж багатовікової історії бібліотека в школі була і є нині найважливішим культурно-освітнім, виховним та науково-методичним центром, який виконує функцію інформаційного супроводу навчальної та освітньої діяльності. Проте сьогодні шкільна бібліотека вже суттєво відстає від змін у суспільстві. Недолугість нормативно-правової бази, відсутність фінансо-

¹ За даними паспортизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної форм власності, проведеної у 2010 році відповідно до спільного наказу Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України «Про проведення паспортизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної форм власності» від 16 липня 2009 р. № 662/53, кількість бібліотек складає 17 399.

вих витрат на утримання бібліотек навчальних закладів, невизначеність соціального статусу їхніх працівників гальмують розвиток бібліотек. Шкільна бібліотека здебільшого знаходиться на задвірках розвитку школи, а шкільні бібліотекарі роз'єднані, соціально й професійно не захищені. Аналіз запитань, котрі надходять до рубрики «Консультація фахівця» нашого журналу та на сайт «Бібліотечному фахівцю» Національної парламентської бібліотеки України (<http://profu.nplu.org/>), підтверджує, що нерозв'язаних питань у бібліотекарів більше, ніж достатньо. Це і невизначеність в оплаті праці, і в процедурі проведення атестації шкільних бібліотекарів. На жаль, серед багатьох чиновників органів управління освітою, керівників навчальних закладів, бухгалтерів уже закріпилася не дуже гарна традиція — трактувати нормативні документи на свій розсуд, і притому не на користь бібліотекарів. Чіткого роз'яснення потребують і питання застосування нормативно-правових документів Міністерства культури України в закладах освіти.

Хто візьме на себе відповідальність за викорінення цих та багатьох інших проблем у роботі шкільних бібліотек? Могло б, прикладом, Міністерство освіти і науки України, однак у його структурі немає підрозділу з питань функціонування шкільних бібліотек. Могли б і самі бібліотекарі, проте багаторічний досвід свідчить: іноді й один у полі — воїн, але лише іноді. Цілком очевидно, що давно назріла необхідність створення такої асоціації, яка б лобювала інтереси шкільних бібліотек в органах державної влади. Про це йдеться і в листах від Миколаївської асоціації шкільних бібліотекарів і Херсонської обласної бібліотеки для дітей (за дорученням шкільних бібліотек Херсонщини).² Якщо й ви, шановні читачі, бажаєте висловити свою думку про доцільність (або навпаки) створення всеукраїнської асоціації шкільних бібліотек, зробіть це на сторінці нашого журналу в мережі Facebook ([http://facebook.com/pages/Шкільний бібліотечно-інформаційний центр](http://facebook.com/pages/Шкільний_бібліотечно-інформаційний_центр)) або надішліть до редакції листа (традиційного чи електронного³).

Що може асоціація

Мета та завдання асоціації

Основна мета діяльності асоціації — консолідація зусиль працівників бібліотек навчальних закладів для захисту загальних інтересів і досягнення спільних цілей у напрямі модернізації бібліотечно-інформаційного супроводу освітньої галузі, забезпеченні конституційних прав користувачів на доступ до інформації.

Аби досягти ключової мети, асоціація може:

- бути ініціатором законодавчих ідей у розвитку інформації та бібліотечного будівництва в галузі освіти, впливати на політику щодо розвитку шкільних бібліотек, їх провідної ролі в освітньому процесі;
- об'єднати інтелектуальний і творчий потенціал шкільних бібліотекарів у єдиний бібліотечний та інформаційний простір України;

² Звернення Миколаївської асоціації шкільних бібліотекарів і Херсонської обласної бібліотеки для дітей до журналу «Шкільний бібліотечно-інформаційний центр» див. на С. 6–7.

³ Поштову адресу та e-mail редакції журналу див. на титульному аркуші журналу.

- знайти можливість координування й кооперації ресурсів шкільних бібліотек із бібліотеками інших систем та відомств;
- розвивати взаємодію з іншими організаціями та структурами задля розвитку шкільних бібліотек;
- вести власну діяльність щодо зміцнення шкільних бібліотек та соціального захисту їхніх працівників на державному рівні;
- налагодити співпрацю з Міжнародною асоціацією шкільних бібліотек, із національними асоціаціями шкільних бібліотек багатьох розвинутих країн, що дозволить шкільним бібліотекам України стати справжніми інформаційними осередками та інтегруватися у світовий інформаційний простір.

Дійовий механізм реалізації цілей асоціації — розвиток соціального партнерства з державними установами, громадськими та комерційними підприємствами й організаціями. Коло партнерів може бути надзвичайно широким: засоби масової інформації, депутати різних рівнів, громадські організації, об'єднання, благодійні фонди тощо.

Славутицька асоціація шкільних бібліотекарів

П'ять аргументів на користь асоціації

- Асоціація — це можливість змінити професійну самосвідомість і продемонструвати реальну силу, від якої залежить подальший успішний розвиток як бібліотечної справи, так і освіти в цілому
- Асоціація — це реальний механізм впливу на формування бібліотечної політики, визначення місії бібліотеки в навчальному закладі
- Асоціація — це можливість привернути увагу до потреб бібліотеки, можливість змінити ставлення до неї як бібліотечної, так і педагогічної громадськості
- Асоціація — це можливість поповнювати знання, обмінюватися досвідом, ділитися проблемами, спільно з колегами розробляти й упроваджувати нові технології, реалізувати різноманітні проекти, це стимул до творчого зростання
- Асоціація — це захист професійних і соціальних прав бібліотечних працівників

Першим і поки єдиним офіційно зареєстрованим професійним об'єднанням шкільних бібліотекарів в Україні є Славутицька асоціація шкільних бібліотекарів (САШБ). 28 серпня 2007 року Асоціація одержала свідоцтво про державну реєстрацію та власний номер в Єдиному реєстрі юридичних осіб. Цьому передувала велика, тривала й копітка робота. 23 жовтня 2006 року за круглим столом, проведеним

у рамках відзначення Міжнародного дня шкільних бібліотек, бібліотекарями Славутича було прийнято рішення створити міську асоціацію. Організаційна робота тривала майже рік: розроблення й обговорення статуту, проведення установчих зборів, одержання свідоцтва про державну реєстрацію, облік у різноманітних фондах і т. ін. Далі — розроблення корпоративних атрибутів: логотипа, сайту, електронної пошти. Однак гордість від того, що тепер ми — асоціація, потужна впливова сила, спроможна розв'язати будь-яку проблему, додає оптимізму й віри

у свої сили. Сьогодні члени асоціації — бібліотекарі навчальних закладів міста — творчі, креативні фахівці. З-поміж успішних ініціатив асоціації можна назвати:

- міську комплексну програму «Шкільна бібліотека» на 2008–2012 роки;
- загальноміську акцію «Рік читання»;
- міський огляд-конкурс індивідуальних і колективних творчих проектів «Бібліотека XXI століття» у рамках Всеукраїнської акції «Живи, книго!»;
- загальноміську олімпіаду з інформаційної культури «БібліонІКа»;
- науково-практичну конференцію «Читання — шлях до успіху».

Справжньою подією для Асоціації стало створення власного сайту (<http://saslat.ua/>). Ініціатором, першим адміністратором і нахненником у його просуванні стала Тетяна Ярова (зараз проживає в Канаді), на той час завідувач Славутицької ЗОШ І–ІІІ ст. № 1.

Нині це потужний професійний ресурс, яким користуються не лише шкільні бібліотекарі, а й освітяни, учні та їх батьки з-понад 60-ти країн світу.⁴

З 2011 року Славутицька асоціація шкільних бібліотекарів активно співпрацює з редакцією журналу «Шкільний бібліотечно-інформаційний центр», презентуючи свій позитивний досвід та напрацювання.

Сьогодні Славутицька асоціація шкільних бібліотекарів — важливий і ефективний ресурс у регіональній бібліотечній і освітній політиці, додатковий інструмент залучення регіональних ресурсів, що дозволяє перетворювати шкільні бібліотеки на справжні потужні інформаційні центри підтримки освіти та виховання.

Миколаївська асоціація шкільних бібліотек

До професійного об'єднання бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів міста корабелів підштовхнула Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку шкільних бібліотек в інформаційному суспільстві», проведена Науково-педагогічною бібліотекою м. Миколаєва в жовтні 2008 року.

На підтримку Славутицької асоціації шкільних бібліотекарів за ініціативою голови Миколаївської обласної бібліотечної асоціації, директора Науково-педагогічної бібліотеки Тетяни Роскіної 28 грудня 2008 року була створена та активно діє Миколаївська асоціація шкільних бібліотекарів (МАСБ). І хоча вона функціонує лише п'ять років, зроблено вже чимало. Серед успішних проектів МАСБ:

- зведений електронний каталог шкільних бібліотек міста Миколаєва (<http://naslib.org/>);
- «Легендарні імена в історії Миколаївщини»;

⁴ На сьогодні статистика сайту Славутицької асоціації шкільних бібліотекарів налічує 1,4 млн відвідувачів.

- Педагогічна читальня імені А. Топорова;
- Школа бібліотечної майстерності;
- фестиваль «Школа. Бібліотека. Читач» до Міжнародного дня шкільних бібліотек, у рамках якого було проведено:
 - соціологічне дослідження серед учнів, учителів предметів соціально-гуманітарного циклу, шкільних бібліотекарів із метою виявлення їхньої думки щодо рівня забезпечення літературою за шкільною програмою;
 - творчий конкурс для школярів «Літній бестселер»;
 - конкурс для шкільних бібліотекарів «Бібліотекар — особистість багатогранна»;
 - круглий стіл за участю керівників органів управління освітою та директорів шкіл, представників місцевої влади та бібліотекарів «Шкільна бібліотека — гарант інформаційної та духовної безпеки дітей і підлітків».

Тісна співпраця з авторами, видавничими та книготорговельними організаціями допомагає асоціації не лише проводити літературний конкурс «Я люблю этот город...» (на визначення найулюбленішої серед читачів книжки миколаївських авторів), а й активно долучатися до формування бібліотечних фондів: за кілька років до шкіл передано літератури на суму понад 300 тис. грн.

Результати соціологічного дослідження «Бібліотека навчального закладу: яка вона є сьогодні та якою має бути», проведеного Центром вивчення громадської думки «Наваль-Експорт» на замовлення МАШБ (2012 рік), нині лягли в основу нових ініціатив асоціації на шляху до утвердження провідної ролі шкільної бібліотеки в навчальному процесі.⁵

Резюме

Сьогодні шкільній бібліотеці, щоб вижити, а тим паче відповідати потребам навчального процесу, необхідно заявити про себе як про установу, спроможну забезпечити якісне задоволення потреб користувачів. Усвідомлюємо, що діяльність шкільних бібліотек має бути помітною, а це неможливо без наполегливої та кропіткої роботи з підвищення її соціального статусу. Насамперед наша мета — закріпити у свідомості керівників освіти, директорів шкіл думку, що шкільна бібліотека — це генератор і каталізатор духовного та інтелектуального середовища школи. Шкільна бібліотека має перебувати у сфері відповідальності як місцевих, так і державних органів влади. І тому нам потрібна колективна трибуна, професійне об'єднання, аби донести до громадськості, що шкільні бібліотеки й шкільні бібліотекарі — це важливо!

⁵ Детальніше читайте в статті: Роскіна, Т. Бібліотека навчального закладу: яка вона є сьогодні та якою має бути / Тетяна Роскіна, Костянтин Каргузов // Шк. бібл.-інформ. центр. — 2012. — № 8. — С. 1 — 11.